

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора,
заслуженого юриста України Корнякової Тетяни Всеволодівни на
дисертацію Рижикова Андрія Ілліча «Кримінально-правова та
кримінологічна характеристики злочинності у бюджетній сфері і заходи її
запобігання», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та
кримінологія; кримінально-виконавче право**

Відгук підготовлено на підставі вивчення рукопису дисертаційного дослідження Рижикова Андрія Ілліча «Кримінально-правова та кримінологічна характеристики злочинності у бюджетній сфері і заходи її запобігання», автореферату дисертації та наукових праць здобувача, опублікованих за темою наукової праці. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що бюджетні правопорушення поширюються на різні сфери суспільного життя, стосуються різних напрямків діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування та мають окрему складність у кваліфікації. Бюджетна сфера є однією з найбільш вразливих до кримінальних посягань через обсяги фінансування та складність розподілу коштів. В умовах воєнного стану, кризи та міжнародної допомоги зростає ризик зловживань при розпорядженні публічними фінансами. Ефективна протидія таким правопорушенням – запорука довіри громадян до держави і забезпечення національної безпеки.

Ефективність регулювання державою сфери бюджетно-фінансових відносин має важливе значення, адже стосується функціонування держави та інститутів громадянського суспільства. Як показує практика, результат вирішення поставлених перед державою завдань безпосередньо залежить від її ефективної бюджетної політики. На державному рівні реалізуються заходи щодо управління державними (місцевими) бюджетами, тому важливо створювати механізми підвищення результативності бюджетних видатків, стимулювати проведення ефективної та дієвої бюджетної політики з метою досягнення планованих результатів. Порушення порядку використання коштів з

державного чи місцевих бюджетів, порушення цільового характеру розподілу бюджетних коштів негативно впливає на різні процеси, які відбуваються у державі, підриває економічну ситуацію у державі та нівелює загалом реформи, які проводяться у державі. Забезпечення прозорості бюджетної політики без зловживань та без порушень дозволяє впливати на підвищення якості соціальної сфери життєдіяльності.

Окрім цього, порушення бюджетного законодавства, яке тягне за собою застосування норм кримінальної відповідальності підриває основи ефективного функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, оскільки перешкоджає досягненню тих цілей, які стоять перед державою.

Правопорушення, які вчиняються у бюджетній сфері свідчать про необхідність швидкого реагування на такі протиправні дії та потребу дослідження криміналізації нецільового витрачання бюджетних коштів з метою ефективності застосування кримінального покарання за досліджувані суспільно небезпечні діяння та застосування ефективних та сучасних заходів їх запобігання.

Таким чином, оцінюючи з цих позицій дисертаційне дослідження на тему «Кримінально-правова та кримінологічна характеристики злочинності у бюджетній сфері і заходи її запобігання» варто погодитися із його актуальністю, оскільки воно стосується важливого аспекту правозастосовної діяльності щодо дослідження кримінально-правових та кримінологічних особливостей злочинності у бюджетній сфері, аналізі теоретичних, законодавчих та правозастосовних проблем кримінальної відповідальності за його вчинення, у розробці пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення законодавства та правозастосовної практики, пов'язаної із запобіганням злочинності у бюджетній сфері.

Дисертацію виконано відповідно до Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки, затвердженої Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021; Порядку здійснення оцінки ефективності бюджетних програм головними розпорядниками коштів державного бюджету, затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 19.05.2020 № 223; Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020; Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, затвердженої Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021; Концепції розвитку електронного урядування в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій полягає у тому, що в дисертації на основі вивчення наукових праць кримінального та кримінологічного спрямування, аналізу національного законодавства та підходів правового регулювання зарубіжних країн, а також ґрунтуючись на вивченій судовій практиці, удосконалено наукові знання щодо

кримінальної відповідальності за правопорушення у бюджетній сфері, в результаті чого автором наведено науково обґрунтовані теоретичні положення, висновки, пропозиції та практичні рекомендації, орієнтовані на успішне правозастосування.

Достовірність отриманих наукових результатів обумовлена застосуванням як діалектико-матеріалістичного і формально-логічних методів наукового пізнання соціально-правових явищ, так і загальнонаукових та спеціальних методів, що базуються на них. Обрані методи дослідження використовувалися в їх діалектичному взаємозв'язку та взаємозалежності, що забезпечило об'єктивність отриманих результатів та дало змогу дослідити обрану проблему в єдності її соціального значення та юридичної форми. Достовірність отриманих результатів забезпечила належна теоретична основа дисертації, а також достатня емпірична база дослідження.

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнені дані вивчення та аналізу вироків судів першої інстанції, ухвал апеляційної і касаційної інстанції по кримінальним провадженням щодо нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням і видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону; статистичні дані судової практики Верховного Суду, що стосуються предмета дослідження, статистичні дані Офісу Генерального прокурора України за період з 2017 до 2025 рр., статистичні дані Державної судової адміністрації України за період з 2017 до 2025 рр., узагальнені інформаційні дані Рахункової палати України за період з 2017 до 2025 рр. та аналітика Бюро економічної безпеки України.

Також у процесі дослідження опрацьовано достатню кількість наукових, законодавчих та емпіричних джерел, на що вказує список використаних джерел.

Отримані висновки характеризуються обґрунтованістю. Підхід до дослідження проблемних питань в межах предмету дисертаційної праці є авторським та аргументованим. Літературний стиль викладення матеріалу характеризується легкістю його сприйняття, має високу загальнотеоретичну і методологічну культуру, яка підтверджує наукову коректність теоретичних висновків, що складають новизну роботи, а також наукову обґрунтованість пропозицій до чинного законодавства і практики його застосування.

До основних наукових результатів, що становлять її новизну, на думку опонента належать такі:

- запропоновано внести зміни до КК України, шляхом доповнення його статтею 210-1 «Нецільове використання коштів державних позабюджетних фондів» та наведена запропонована редакція статті;

- наведено обґрунтування доповнення КК України окремою статтею 191-1 «Привласнення, розтрата бюджетних коштів або заволодіння ними шляхом зловживання службовим становищем» та наведена запропонована редакція статті;

– запропоновано внести зміни до ч.2 і ч.3 примітки статті 210 КК України, шляхом зміни розміру великого та особливо великого розміру бюджетних коштів та наведена запропонована редакція примітки до статті;

– запропоновано внести зміни до санкції статті 210 КК України та передбачити, як додатковий вид покарання за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, крім позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю ще й конфіскацію майна у разі вчинення в особливо великих розмірах;

– наведено доцільність змінити розмір нецільового використання бюджетних коштів, шляхом зміни порогу криміналізації, тобто зменшення мінімальної суми для визнання діяння кримінальним правопорушенням з 1000 н.м.д.г. до 500 н.м.д.г.;

– обґрунтовано потребу встановити мінімальний розмір шкоди, з якого настає кримінальна відповідальність за статтею 211 КК України та доцільність ввести поняття суттєвості шкоди і необхідність внести зміни до ч.1 ст. 211 КК України, щодо закріплення саме «видання службовою особою нормативно-правового акту», а не нормативно-правових актів, як закріплює чинна редакція зараз;

– сформульовано авторське визначення «правопорушення у бюджетній сфері», під якими розглядається сукупність суспільно небезпечних діянь, що посягають на належне здійснення фінансової діяльності держави та встановлений порядок формування, розподілу та використання бюджетних коштів, призначених для реалізації соціально-економічних, управлінських та інших функцій, що забезпечують життєдіяльність держави, органів місцевого самоврядування та громадянського суспільства;

– обґрунтовано доцільність розроблення єдиної Комплексної програми запобігання правопорушенням у бюджетній сфері та ризикам вчинення таких правопорушень;

Окрім цього, варто відмітити наявність також інших положень, що заслуговують на позитивну оцінку.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових працях. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження з достатньою повнотою викладені у 8 наукових публікаціях, серед яких чотири статті, опубліковані в юридичних фахових виданнях України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України, одна – в іноземному фаховому виданні, три тези доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

Значення праці для науки і практики полягає в тому, що пропозиції здобувача мають перспективу подальшого впровадження у *правозастосовчій діяльності* – висновки та пропозиції, які будуть сформульовані у дисертаційному дослідженні, можуть бути використані при удосконаленні норм чинного кримінального законодавства України, а саме щодо кримінальної

відповідальності за кримінальні правопорушення у бюджетній сфері; *науково-дослідній сфері* – для подальшого поглиблення досліджень проведення розробки проблем запобігання та попередження злочинності у бюджетній сфері; *освітньому процесі* – при викладанні курсу «Кримінальне право», «Кримінологія» та у процесі підготовки лекцій, підручників, методичних рекомендацій і навчальних посібників з питань попередження та кваліфікації кримінальних правопорушень загалом та у бюджетній сфері зокрема.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Досить вдалим є підхід до побудови структури дисертації, де відповідно до логічної послідовності від загального до окремого, у межах трьох розділів, які включають вісім підрозділів, розкриваються визначені автором питання.

На думку офіційного опонента, в цілому дисертація є системним, цілісним, послідовним та комплексним дослідженням, де відповідно до визначеної мети і завдань здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове бачення вирішення наукового завдання, що полягає у виробленні науково обґрунтованих рекомендацій щодо кримінально-правової та кримінологічної характеристики злочинності у бюджетній сфері і заходи її запобігання.

У *вступі* дисертації обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено ступінь наукової розробки проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, його методологічну, теоретичну та емпіричну основи, вказано на зв'язок роботи з державними програмами, сформульовано основні теоретичні положення, що характеризують наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів, наведено дані про їх апробацію та публікації.

Розділ 1. «Кримінально-правова характеристика кримінальних правопорушень у бюджетній сфері» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1. «Характеристика об'єктивних і суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 210 КК України»* проаналізовані основні ознаки об'єктивної та суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 210 КК України «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням».

У дисертації наведені статистичні дані щодо правопорушень і зловживань у бюджетній сфері. Відмічено, що у чинному кримінальному законодавстві відсутні спеціальні склади кримінальних правопорушень, які б передбачали кримінальну відповідальність саме за вчинення суспільно небезпечних протиправних діянь у бюджетній сфері. Так само не ведеться й окремий статистичний облік таких правопорушень. У зв'язку з цим виявлені правоохоронними органами кримінальні правопорушення кваліфікуються за різними статтями Кримінального кодексу України, залежно від характеру та ознак правопорушення. Це можуть бути зловживання службовим становищем, шахрайство, нецільове використання бюджетних коштів тощо.

Запропоновано внести зміни, які будуть спрямовані на підвищення

ефективності захисту суспільних відносин, що виникають у процесі формування, розподілу та використання бюджетних фінансових ресурсів, призначених для реалізації державою та органами місцевого самоврядування покладених на них завдань і функцій. Зокрема, це може полягати у впровадженні спеціальних складів кримінальних правопорушень, які передбачають кримінальну відповідальність саме за вчинення суспільно небезпечних діянь у бюджетній сфері, а також у їх кодифікації та виділенні в окремий розділ кримінального законодавства.

У підрозділі 1.2. *«Кримінально-правова характеристика видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону»* наведено детальну характеристику об'єктивних та суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 211 КК України.

Досліджено найбільш поширені порушення у бюджетній сфері. Зауважено, що основою ефективної роботи бюджетної сфери є процеси, пов'язані з затвердженням, опрацюванням, формуванням бюджетів, а також їх виконанням та аналізом звітності про виконання відповідальними посадовими особами.

Відмічено, що сам бюджетний процес включає в себе колегіальну роботу багатьох суб'єктів, що на практиці викликає проблематику притягнення саме конкретної особи, яка відповідальна за порушення щодо видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону. Вказане потребує конкретизації осіб, які понесуть відповідальність у разі виявлення порушень.

У підрозділі 1.3. *«Особливості застосування норм кримінальної відповідальності за правопорушення у бюджетній сфері та напрями його вдосконалення»* досліджено проблематику притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень у бюджетній сфері.

Відмічено, що дослідження проблем нецільового використання бюджетних коштів та притягнення за це до відповідальності має важливе значення, адже недостатня вивченість зумовлює прогалини в теоретичному і практичному аспектах встановлення кримінальної відповідальності за злочини, передбачені статтями 210 та 211 КК України, а також є необхідним удосконалення вітчизняного законодавства щодо регулювання порушень бюджетно-фінансового законодавства і практики його застосування.

Розділ 2. «Кримінологічна характеристика злочинності у бюджетній сфері» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. *«Особливості кримінологічної характеристики злочинності у бюджетній сфері та осіб, які вчиняють бюджетні кримінальні правопорушення»* проаналізовані кримінологічні ознаки злочинності у бюджетній сфері, включаючи її структуру, поширеність, латентність та осіб, що вчиняють кримінальні бюджетні правопорушення, а також механізми та способи вчинення правопорушень у бюджетній сфері, зокрема наведені поширені схеми привласнення, розтрат, нецільового використання чи незаконного розподілу бюджетних коштів.

Досліджено способи незаконного використання бюджетних коштів.

Охарактеризовано, що в структурі мотивації переважає особиста вигода – збагачення, збереження службового становища, просування інтересів пов'язаних компаній або наближених осіб. Все це вказує на високий рівень латентності таких кримінальних правопорушень і вимагає комплексного підходу до їх запобігання, який має включати кадрову перевірку, підвищення прозорості процедур, посилення контролю та відповідальності на всіх етапах бюджетного процесу.

У підрозділі 2.2. «Сучасний стан та рівень злочинності у бюджетній сфері» досліджено аналіз поточного стану злочинності у бюджетній сфері України, з урахуванням статистичних показників за останні роки, включаючи кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, динаміку змін та рівень латентності і оцінку тенденцій розвитку бюджетної злочинності, таких як збільшення або зменшення кількості кримінальних правопорушень, зміни їх структури, способів вчинення та залучення нових суб'єктів.

Наведено дані звітів Рахункової палати щодо структури порушень бюджетного та іншого законодавства за видами порушень та інформацію Держфінмоніторингу щодо направлення до правоохоронних органів матеріалів про факти зловживань з бюджетними активами.

У підрозділі 2.3 «Особливості детермінації кримінальних правопорушень у бюджетній сфері» проаналізовано причини і умови, що зумовлюють вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із розподілом, використанням або розкраданням бюджетних коштів.

Аргументовано, що результативність запобігання правопорушенням у бюджетній сфері в основній мірі залежить від якісного розв'язання проблем, що виникають під час визначення криміногенних чинників, які детермінують ці правопорушення.

Визначено, що детермінація нецільового витрачання бюджетних коштів включає в себе: по-перше, причини, які формують криміногенні потреби, інтереси і ціннісні орієнтації конкретної особи, що слугують базою для виникнення криміногенної мотивації; по-друге, умови, що сприяють безпосередньому вчиненню кримінального правопорушення; та по-третє, сама криміногенна мотивація і ситуація вчиненого правопорушення.

Розділ 3. «Зарубіжний досвід та заходи запобігання злочинності у бюджетній сфері» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Заходи запобігання кримінальним правопорушенням у бюджетній сфері: вітчизняний та зарубіжний досвід» досліджено стан та ефективність системи запобігання бюджетним правопорушенням в Україні, включаючи діяльність органів державного фінансового контролю, правоохоронних структур, антикорупційних інституцій; наявні профілактичні механізми, зокрема превентивні перевірки, аудит, електронне урядування, відкритість бюджетної інформації а також позитивний зарубіжний досвід.

У цьому контексті очевидною є необхідність розробки та поетапної реалізації комплексних заходів соціального, економічного, бюджетного, правового та іншого характеру, спрямованих на посилення фінансової дисципліни та запобігання нецільовому використанню бюджетних коштів. З

огляду на це важливим аспектом забезпечення ефективного та цільового використання бюджетних коштів є розробка нових і вдосконалення існуючих кримінально-правових механізмів протидії таким правопорушенням.

У підрозділі 3.2. «Особливості застосування сучасних цифрових технологій у запобіганні злочинності у бюджетній сфері» досліджено роль цифрових технологій у виявленні та запобіганні кримінальним правопорушенням, пов'язаним із використанням бюджетних коштів, системи електронного контролю та аудиту, які забезпечують прозорість руху бюджетних коштів та мінімізують зловживання, а також можливості автоматизованих інструментів для моніторингу порушень у бюджетній сфері.

Відмічено, що кримінальні правопорушення у бюджетній сфері включають широкий спектр незаконних дій, спрямованих на розкрадання або неефективне використання бюджетних коштів як державного, так і місцевих бюджетів. Основними проблемами є: відсутність прозорості та відкритості бюджетних операцій; високий рівень корупції у сфері державних закупівель; недостатня ефективність традиційних механізмів фінансового контролю; складність виявлення схем фінансового шахрайства та фальсифікацій.

У загальних висновках дисертації сформульовано найбільш суттєві положення, отримані у результаті дисертаційного дослідження, наведено нове вирішення наукового завдання щодо запобігання кримінальним порушенням у бюджетній сфері, а також науково обґрунтовані рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення кримінальної відповідальності і практики запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 210 та 211 КК України, а саме: обґрунтовано доцільність змінити розмір нецільового використання бюджетних коштів, шляхом зміни порогу криміналізації; запропоновано розширити перелік кваліфікуючих ознак, додавши настання тяжких наслідків через нецільове використання бюджетних коштів; запропоновано внести зміни до ч.2 і ч.3 примітки статті 210 КК України, шляхом зміни розміру великого та особливо великого розміру бюджетних коштів; сформульовано пропозиції вдосконалити диспозицію статтю 211 КК України саме з огляду на правозастосовну практику, складність доведення умислу та відсутність ефективного притягнення до відповідальності; визначено необхідність встановити та передбачити чіткі межі, які стосуються зменшення надходжень або збільшення витрат, оскільки у чинній редакції статті відсутні чіткі кількісні або якісні критерії, що вважається таким зменшенням/збільшенням; запропоновано вдосконалити статтю 210 КК України, шляхом розширення диспозиції статті, запропоновано доповнити КК України статтею 210-1; запропоновано виділити як окремий склад кримінального правопорушення «привласнення, розтрата бюджетних коштів або заволодіння ними шляхом зловживання службовим становищем» як окремий склад кримінального правопорушення, доповнивши КК України статтею 191-1; сформульовано визначення «правопорушення у бюджетній сфері», під якими розглядається сукупність суспільно небезпечних діянь, що посягають на належне здійснення фінансової діяльності держави;

систематизовано та згруповано детермінанти злочинності у бюджетній сфері, зокрема до основних чинників, що впливають на злочинність у бюджетній сфері; та інші.

Таким чином, проведене здобувачем дисертаційне дослідження є *завершеним*, його вивчення дозволяє зробити висновок про належний рівень проведеного дослідження, за результатами якого сформовані теоретичні положення, пропозиції до законодавства, практичні рекомендації, що розкривають зміст кримінально-правової та кримінологічної характеристики злочинності у бюджетній сфері і заходів її запобігання.

Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам. Порушень академічної доброчесності офіційним опонентом не виявлено. Вивчення дисертації та автореферату дисертації А.І. Рижикова дає підстави для висновку про **ідентичність змісту** їх основних положень.

Разом з тим, позитивно оцінюючи зміст дисертації та відмічаючи її відповідність вимогам щодо робіт, які подані на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук щодо необхідного теоретичного рівня, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, їх достовірності і наукової новизни, практичної значимості, вважаємо доцільним висловити особисту думку опонента щодо окремих її положень і висновків, що може служити підґрунтям дискусій під час публічного захисту дисертації, зокрема:

1. У п.11 висновків до дисертаційного дослідження зазначено, що автором наведена пропозиція розроблення єдиної Комплексної програми запобігання правопорушенням у бюджетній сфері та ризикам вчинення таких правопорушень, проте не наведено обґрунтування доцільності прийняття такої програми та її значення щодо запобігання правопорушенням у бюджетній сфері. Окрім цього, було б доцільно у додатках до роботи на підтвердження висловленого аргументу розробити Комплексної програми запобігання правопорушенням у бюджетній сфері та ризикам вчинення таких правопорушень та висвітлити основні їх положення.

2. По тексту роботи автор досить часто оперує поняттями «бюджетні правопорушення», «правопорушення у бюджетній сфері», «злочинність у бюджетній сфері» та «злочини у бюджетній сфері». Тому, важливо навести дефініції вказаних понять, щоб розуміти, що як саме автор розмежовую або ототожнює наведені у дисертаційному дослідженні поняття.

3. У підрозділі 3.1. «Заходи запобігання кримінальним правопорушенням у бюджетній сфері: вітчизняний та зарубіжний досвід» дисертації автор вказує, що очевидно є необхідність розробки та поетапної реалізації комплексних заходів соціального, економічного, бюджетного, правового та іншого характеру, спрямованих на посилення фінансової дисципліни та запобігання нецільовому використанню бюджетних коштів. Проте з тексту самого дисертаційного дослідження незрозуміло, які саме заходи дисертант має на увазі, щодо посилення фінансової дисципліни та запобігання нецільовому використанню бюджетних коштів.

4. Автором у п.2 висновків вказано, що запропоновано розширити перелік кваліфікуючих ознак, додавши настання тяжких наслідків через нецільове використання бюджетних коштів, під яким слід визнавати погіршення матеріального становища громадян, шкоду їх здоров'ю, підрив нормальної діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування чи установ, техногенні чи екологічні аварії, які настали внаслідок нецільового використання коштів тощо. На основі цього запропоновано внести зміни до ч.2 і ч.3 примітки статті 210 КК України, шляхом зміни розміру великого та особливо великого розміру бюджетних коштів. Цікавить обґрунтування наведеної пропозиції, адже не зрозуміло на основі чого дисертантом зроблено такий висновок. Тому потребує уточнення наведеного висновку у роботі.

5. В авторефераті дисертаційного дослідження, відмічено, що у підрозділі 2.3. автором аргументовано, що результативність запобігання правопорушенням у бюджетній сфері в основній мірі залежить від якісного розв'язання проблем, що виникають під час визначення криміногенних чинників. Проте аналізуючи текст дисертації, автор оперує поняттями криміногенних факторів, причин та умов злочинності у бюджетній сфері та детермінації злочинності у бюджетній сфері. Потребує конкретизації та аргументації визначення дисертантом поняття «криміногенних чинників».

Наведені рекомендації та зауваження, безумовно, не вичерпують дискусії також щодо інших положень і висновків дисертанта, яка, очевидно, буде продовжена під час прилюдного захисту. При цьому вони мають переважно дискусійний характер та, загалом не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що дисертація *Рижикова Андрія Ілліча «Кримінально-правова та кримінологічна характеристики злочинності у бюджетній сфері і заходи її запобігання»* є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка містить нові положення й науково-обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують важливу науково-прикладну задачу, має теоретичне значення для розвитку вітчизняної юридичної науки, є суттєвим внеском для кримінального права і кримінології, має практичне значення в контексті підвищення ефективності запобігання злочинності у бюджетній сфері.

Зміст дисертації, в основному, відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації та автореферату в цілому відповідає встановленим Міністерства освіти і науки України вимогам. Реферат ідентичний головним положенням дисертації та відображає її основний зміст, висновки та пропозиції.

Викладене вище дає підстави для остаточного висновку про те, що дисертація та автореферат Рижикова Андрія Ілліча «Кримінально-правова та кримінологічна характеристики злочинності у бюджетній сфері і заходи її запобігання» відповідають вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а їх автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

**Завідувач кафедри адміністративного
і кримінального права Дніпровського
національного університету імені Олеся Гончара,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України**

Тетяна КОРНЯКОВА

